

MENDEL, MILOŠ: DĚJINY SAÚDSKÉ ARÁBIE

MENDEL MILOS: HISTORY OF SAUDI ARABIA

Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2016, 400 s. ISBN 978-80-7422-499-7

*Karol R. Sorby*¹

Bežný Európan často hľadá na celý Blízky východ pod dojmom rozprávok Tisíc a jednej noci. Arábiu vníma ako oblasť obývanú kočovnými beduínskymi kmeňmi, ktoré putujú nehostinnou púštnou krajinou a hľadajú vodu a pastviny. Dnešná skutočnosť sa však už vôbec nepodobá tej, ktorá tam bola pred druhou svetovou vojnou. V posledných rokoch obyvatelia sa začali usadzovať do stálych sídel. Moderné dopravné spojenia v Arábii ukončili izoláciu, ktorá z krajiny robila romantickú krajinu fantázie obývanú ušľachtilými jazdcami na koňoch a karavánami tiav. Veľké spoločnosti a ich pridružené priemyselné podniky dali do pohybu modernizačné trendy, ktoré už sotva bude možné zvrátiť.

V kráľovstve Saudskej Arábie, v beduínskej kmeňovej monarchii, ovládanej najtvrdšími fundamentalistickými a puritánskymi zásadami islámu, príchod veľkého nečakaného bohatstva vďaka nálezu ropy, vyvolal jeden z najpozoruhodnejších javov dvadsiateho storočia. Štát, ktorý vznikol približne pred sto rokmi a paril k najchudobnejším na svete, je na najlepšej ceste stať sa jedným z najbohatších po každej stránke, keď ovláda veľkú časť svetových finančných rezerv. Keď kráľovstvo Saudskej Arábie vzniklo, jeho zakladateľ °Abdal°azīz Ibn °Abdarrahmān Āl Sa°ūd (na Západe skrátene nazývaný Ibn Sa°ūd), mal iba asi dva milióny poddaných. Štvrtina z nich boli kočovníci a zvyšok žil v malých oázach, trhových mestách a v posvätných mestách Mekke a Medine. Ibn Sa°ūd bol najprv sultánom Nadždu (stredná Arábia) a v roku 1926 po krátkom vojenskom ťažení na západe polostrova sa stal aj kráľom al-Hidžāzu (s. 192).

¹ Prof. PhDr. Karol Sorby, DrSc. Katedra medzinárodných politických vzťahov, Fakulta medzinárodných vzťahov, Ekonomická univerzita, Dolnozemska cesta 1/b, 852 35 Bratislava 5, e-mail: karol.sorby@euba.sk.

Autor správne poznamenáva, že Ibn Sa‘ūd dokázal udržať jednotu svojho kráľovstva radom krátkych manželstiev s dcérami náčelníkov veľkých kmeňov (s. 219). Chudobné dôchodky štátu pochádzali zo služieb moslimských pútnikov a z nevelkej podpory od britskej vlády. Táto situácia sa začala meniť až v dobe Ibn Sa‘ūdovej smrti v roku 1953. Ropa bola objavená ešte pred druhou svetovou vojnou, ale jej ťažba v dostatočnom množstve, ktorú realizovala spoločnosť Aramco (Arabian American Oil Company) začala prinášať zisky až po roku 1947 (s. 226). Nové bohatstvo však začalo v monarchii s jej puritánskymi wahhābovskými tradíciami vyvolávať vážne napätie ešte pred smrťou kráľa zakladateľa. Spoločenské napätie vyvolávali výstrednosti a korupcia, ktoré sa zákonite prejavovali vo vysokých kruhoch. Pokiaľ žil, starý kráľ vďaka svojej autorite a prestíži, dokázal toto vnútorné napätie udržať v únosných hraniciach.

Saudská Arábia, jedna z najbohatších krajín ťažiacich ropu na svete, je zároveň jedným z posledných patriarchálnych štátov sveta. Tak ako to v starých patriarchálnych spoločnostiach býva, všetka moc v kráľovstve je sústredená v osobe kráľa, ktorý podlieha iba božiemu zákonu. Každé opatrenie vlády, či už v oblasti zákonodarnej, administratívnej alebo výkonnej, musí byť schválené kráľom a akoukoľvek právomocou je štátny úradník poverený – od predsedu vlády až po nižších funkcionárov – dostáva ju od kráľa, ktorý ju môže zrušiť kedy sa mu zachce. Miestne správy v podstate neexistujú, okrem mestských rád v mestách Mekka, Medína a Džidda, ktoré sú zložené z predstaviteľov duchovenstva a významných osobností (notáblov) vymenovaných kráľom. Oficiálnou ústavou štátu je Korán, a celý právny systém upravuje boží zákon – *šari‘a*.

Kniha obsahuje množstvo poznatkov, ktoré sú výsledkom dlhoročného výskumu. Jej celkový charakter a hĺbka autorovej erudície pomáhajú ozrejmiť mnohé chybné predstavy alebo nesprávnu interpretáciu faktov, ktoré neumožňujú jasný prienik čitateľa do zásadne uzavretej saudsckoarabskej spoločnosti. Autor prináša čitateľovi živý, plnokrvný obraz ešte stále tradičnej, konzervatívnej spoločnosti s jej hlboko zakorenenými islámskymi hodnotami, keď krajina zápasí so sekulárnymi účinkami západnej modernizácie s jej všadeprítomnou kultúrou a konzumným životným štýlom. Autor správne poukazuje na fakt, že *‘asabīja* (kmeňová súdržnosť, solidarita) bráni saudsckoarabskej spoločnosti v uplatňovaní Muhammadovho učenia o rovnosti veriacich pred Bohom a v dodržiavaní božieho zákona – *šari‘y* (s. 205). Paradoxom v Saudskej Arábii je, že nie režim, ale rozšírená rodina je hlavným zdrojom tak politickej, ako aj hospodárskej stability a zároveň táto tradičná rodina, jej zvyky a obyčaje sú stále väčším zdrojom nespokojnosti mladšej generácie, ktorá sa cíti odstrkovaná (marginalizovaná). O všetkom totiž

rozhodujú starší členovia rodiny a napriek tomu stále zostávajú objektom úcty a oddanosti svojich detí a vnúčat.

Mnohoročná úspešná edícia „Dejiny štátov“ renomovaného pražského vydavateľstva „Nakladatelství Lidové noviny“ priniesla v roku 1916 na trh dlho očakávanú, veľmi aktuálnu syntetickú prácu o dejinách Saudskej Arábie. Treba zdôrazniť, že ide o prácu, ktorá prináša objektívnu a fundovanú analýzu príčin spoločensko-politického pohybu na Arabskom polostrove. Jej autor, popredný český arabista a znalec islámu, dlhoročný vedecký pracovník Orientálneho ústavu ČAV a vysokoškolský pedagóg na Masarykovej univerzite v Brne, doc. PhDr. Miloš Mendel, CSc., má vzhľadom na svoje doterajšie vedecké výsledky a pedagogickú prax, všetky predpoklady na to, aby k danému komplexu problémov mohol vyjadriť meritórne stanoviská naslovovzatého odborníka. Práca je rozdelená do niekoľkých premyslene koncipovaných častí: 1. Dejiny a kultúra islámu; 2. Arábia vo formatívnom období islámskych dejín; 3. Vznik a vývoj wahhābovskej reformácie (1740-1818); 4. Prvý Rijādsky emirát (1843-1887); 5. Druhý Rijādsky emirát (1902-1932); 6. ʿAbdalʿazīz Ibn Saʿūd a budovanie štátu (1932-1953); 7. Vláda kráľa Saʿūda (1953-1964); 8. Vláda kráľa Fajsala (1964-1975); 9. Vláda kráľa Chālida (1975-1982); 10. Vláda kráľa Fahda (1982-2005); 11. Vláda kráľa ʿAbdallāha (2005-2015); 12. Česko-saudskoarabské vzťahy; Dodatky.

Kniha je opatrená veľmi užitočnými dodatkami a spoľahlivým registrom. Hoci zoznam prameňov a literatúry je obmedzený len na vybrané diela, predstavuje tvorivé a široké využitie primárnych aj sekundárnych zdrojov, a kniha môže poslúžiť ako spoľahlivý sprievodca tak historikom, ako aj ostatným záujemcom o dejiny. Aj keď je zrejmé, že syntetická práca tohto typu nemôže poskytnúť odpoveď na každú otázku, ktorú môže vyvolať, poskytuje solídny základ pre ďalšie štúdium. Čitateľ po prečítaní knihy jasne pochopí základné tendencie historického vývoja. Kniha je cenným príspevkom nielen pre ďalšie štúdium študentov moderných arabských a islámskych dejín, ale aj pre rozšírenie obzoru širšej odbornej i laickej verejnosti a je zásadným príspevkom k dejinám Blízkeho východu a severnej Afriky pre českého a slovenského čitateľa.